

ATLANTİKÇİ Mİ AVRUPACI MI OLMAK? AVRUPA’NIN STRATEJİK ÖZERKLİK ARAYIŞI

Oktay HEKİMLER¹

Özet

Avrupa’nın stratejik olarak özerk olması gerektiği görüşü son dönemde yeniden Avrupa gündeminde yer almıştır. Özellikle Rusya’nın Ukrayna saldırısı Avrupa’nın kendi stratejilerini geliştirip çıkarlarını bağımsız olarak savunması gerektiğini göstermiştir. Bu nedenle Avrupa’nın artık kendi önceliklerini belirleyip bu yolda ilerlemesi gerektiği yönündeki görüş daha fazla destek bulmuştur. Ancak stratejik özerklik kavramının en büyük dezavantajı tarafların onun içeriği konusunda tam bir mutabakat sağlayamamış olmalarıdır. Bir kesimin Avrupa’nın egemenliğini ve pazarlık gücünü artıracak bir araç olarak gördüğü stratejik özerklik bir diğer kesim için Avrupa’nın ABD ve NATO işbirliğine gölge düşürecek bir tehdit olarak görülmüştür. Bu çalışmada amaç Avrupa’nın stratejik özerkliği konusundaki farklı görüşleri ortaya koymak ve değerlendirmektir. Bu şekilde Avrupa güvenlik mimarisinin yeniden tasarlanmaya çalışıldığı günümüzde bu yöndeki tartışmaların Avrupa’da bir tür kutuplaşmaya sebep verip vermediği sorusuna da cevap aranmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Almanya, Avrupa Birliği, Fransa, Stratejik Özerklik, Ukrayna Savaşı

JEL Kodları: F22, O15

TO BE ATLANTICIST OR EUROPEANIST? EUROPE’S QUEST FOR STRATEGIC AUTONOMY

Abstract

The idea that Europe should be strategically autonomous has recently been back on the European agenda. Especially Russia’s aggression in Ukraine has shown that Europe should develop its own strategies and defend its interests independently. Therefore, the view that Europe should determine its own priorities and proceed accordingly has gained more support. However, the major drawback of the concept of strategic autonomy is that the parties do not fully agree on its content. For some, strategic autonomy was seen as a tool that could increase Europe’s sovereignty and bargaining power, while for others it was seen as a threat that could undermine Europe’s co-operation with the US and NATO. The aim of this study is to reveal and evaluate different views on Europe’s strategic autonomy. In this way, while efforts are being made to redesign the European security architecture, an answer is being sought to the question of whether discussions in this direction are causing a kind of polarization in Europe.

Keywords: Germany, European Union, France, Strategic Autonomy, Ukraine War

JEL Codes: F22, O15

---

¹ Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, Tekirdağ, ohekimler@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1498-6283

Makalenin Türü (Article Type): Araştırma Makalesi (Research Article)

Makale Geliş Tarihi (Received Date): 27.08.2023

Makale Kabul Tarihi (Accepted Date): 20.03.2024

DOI: 10.56337/sbm.1350842

Atf (Cite): Hekimler, O. (2024). To be Atlanticist or Europeanist? Europe’s Quest for Strategic Autonomy, *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2024(1), 15-31.

1. Giriş

Avrupa'nın zaman zaman ABD'ye yönelik duyduğu güvensizlik Avrupa'nın geleceğini nasıl ve ne ölçüde kendi eline alması gerektiği, ya da diğer bir ifade ile kendi ayakları üzerinde durması gerektiği yönündeki tartışmayı canlandırmıştır. Bu nedenle Avrupa'nın kendi geleceğini şekillendirebilmesi, refah ve güvenliğini artırıp uluslararası etkisini geliştirebilmesi için sorumluluklarını artırıp bunları genişletmesi gerektiği yönündeki bu görüşler tekrar tartışılır olmuştur. Özellikle de Fransa Devlet Başkanı Emmanuele Macron'un 2017 yılında gerçekleştirdiği Sorbonne konuşması ile "Stratejik Özerklik" ya da "Avrupa Egemenliği" şeklindeki kavramlar yeniden Avrupa gündeminde yer almıştır. Ancak bu tartışmanın en dikkat çekici yanı bu kavramlar konusunda tam bir fikir birliğinin olmayışıdır. Taraflar politik olarak ve uygulamada mutabık olamadıkları bu kavram ile ne kastettiklerini tam ve somut olarak ortaya koyamamakta, bu durum da bu yöndeki gelişmeleri olumsuz etkilemektedir. Oysa Avrupa'nın geleceği için önem arz eden bu konu yalnız ABD ile ilişkiler bağlamında değil son yıllarda Rusya ile ilişkiler ve Ukrayna saldırısı sonrasında ve nihayetinde Çin'in izlediği politikaları da kapsamaktadır. Bu hali ile de Avrupa'nın çok taraflı ilişkileri ve de karşı karşıya kaldığı çok yönlü tehditler göz önünde tutulduğunda Avrupa geleceği için son derece önem taşımaktadır. Üstelik Avrupa Birliği (AB) üyesi kimi ülkeler bir tarafta ABD bağımlılığının kırılması mümkün olduğunca bağımsız bir irade ortay konulmasını savunurken kimi üye devlet ise ABD'den bağımsız hareket etmenin Avrupa'yı güçlendirmek yerine onu başta Rusya ve Çin olmak üzere daha baskın aktörler ile karşı karşıya bırakacağını savunmaktadır (Walkenhorst, 2021: 21). Bu nedenle Avrupa, ulusal güvenlikten dış politikaya dek uzanan geniş bir düzlemde önemli stratejik kararlar alırken yine başta Çin olmak üzere küresel aktörler ile de ilişkilerini yeniden şekillendirmek, buna göre hareket etmek durumunda olduğu bilincine varmıştır. Zira stratejik özerklik konusundaki tartışmalar Avrupa'nın sınırlarında baş gösteren çatışmalar ve yaşanan güvenlik kaygısı ile daha da artmıştır. Ancak bu durum AB içinde var olan ayrışmaların daha da artması, yeni bloklaşmaların oluşumunu da beraberinde getirmiştir.

Denilebilir ki başta Rusya'nın saldırgan tutumu, ABD dış politikasına ilişkin zaman zaman yaşanan hayal kırıklıkları AB'yi pazarlık gücünü artırmak, inisiyatif alıp önceliklerini belirleyip çıkarlarını gerçekleştirebileceği stratejiler geliştirmek durumunda bırakmıştır. Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı da bu anlamda adeta Avrupa'nın zayıf yanının, Avrupa'nın "Achille Topuğunun" ortak güvenlik ve savunma politikası olduğunu göstermiştir. Çünkü Rusya ile yaşanan gerilim, uzun vadede oluşturulan bağımlılıkların Avrupa'nın pazarlık alanını nasıl daraltacağını da göstermiştir. Avrupa Ukrayna savaşının da net olarak ortaya koyduğu üzere mevcut bağımlılık ilişkilerini gözden geçirmek, ABD ile ilişkiler de dahil olmak üzere her tür bağımlılığı asgari düzeye indirmek kararı almış, Çin ile ilişkiler de bu gözle değerlendirilmiş, hatta bu anlayış hammadde bağımlılığından, dijital alt yapı ve teknolojilerde zaafların minimize edilmesi ve uzay politikalarına dek geniş bir alanı kapsamıştır. Buna rağmen yine Ukrayna savaşı bir gerçeği de ortaya çıkartmıştır. Bu gerçek de Avrupa'nın pazarlık gücü ve yetkinliğinin her şeyden önce Avrupalıların kendi aralarındaki oluşturdukları iş birliği kadar Avrupa dışı ortaklar ile oluşturdukları dayanışma ve ittifaklara da bağlı olduğudur. Zira Avrupa'nın tek başına bu kapasiteyi ulaşması mümkün değildir. Bu nedenle stratejik olarak özerk ya da egemen olmak NATO ve ABD'ye karşı değil onlarla beraber gerçekleştirilmesi gereken bir araçtır.

Bu çalışmada öncelikle stratejik özerklik kavramı kısaca açıklanmıştır. Bu şekilde tarafların farklı bir anlam yükledikleri kavramın Avrupa politikasında nasıl karşılık bulduğunu görmek mümkün olacaktır. Bunu izleyen bölümlerde ise stratejik özerklik kavramının Avrupa Birliği içinde taraflarca nasıl tartışıldığına yer verilmiştir. Bu bağlamda özellikle Fransa Devlet Başkanı Emmanuel Macron'un 2017 tarihli Sorbonne konuşması ile yeniden Avrupa gündemine taşınan stratejik özerklik düşüncesine Avrupa'nın iki lider aktörü Fransa ve Almanya'nın farklı yaklaşımlarına bakılmıştır. Buna ek olarak Rusya'nın saldırgan tutumu ve Ukrayna savaşı ile stratejik özerklik tartışmasının nasıl dönüştüğü ABD desteğini kaybetmek ve bir güvenlik endişesi olarak gören aktörlerin endişelerine de yer verilerek değerlendirilmiştir.

Bu şekilde Avrupa'nın stratejik özerkliği konseptinin özellikle Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında güvenlik politikasını yeniden inşa etmek gereği duyan Avrupa Birliği içinde yeniden nasıl yansıma bulduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede stratejik özerklik kavramının AB içinde nasıl bir tartışma zemini yarattığı ve bunun AB üyeleri arasında ve transatlantik ilişkiler bağlamında birleştirici mi yoksa ayrıştırıcı bir etki mi yaptığı sorusuna cevap aranmıştır. Bu maksatla konu ile

ilgili yazılmış birinci ve ikinci derece akademik çalışmalar, kitaplar, bilimsel dergilerdeki makaleler taranmış, bu yöndeki tartışmalar, raporlar, resmi açıklama ve gazete yazıları incelenmiş, buradan yola çıkılarak analiz ve değerlendirme yapılmıştır.

2. Kavram Olarak Stratejik Özerklik

Temelde stratejik özerklik ile kastedilen kendi dış ve güvenlik politik önceliklerini belirlemek, bu yönde karar almak becerisine sahip olabilmektir. Buna ek olarak bu hedefleri üçüncü taraflar ile iş birliği içinde ya da gerektiğinde tek başına hayata geçirebilmek için gerekli kurumsal, politik ve maddi koşulların geliştirilmesidir (Lippert vd., 2019: 5). İleri derecede stratejik özerklik ise, uluslararası politikada kural dizilerini korumayı, oluşturmayı veya geliştirmeyi ve de yabancı kurallar dizilerine istemeyerek boyun eğmek zorunda kalmamayı mümkün kılmaktadır. Buna karşılık stratejik özerkliğin tersi ise üçüncü tarafların, (ABD, Rusya ve Çin) aldığı ve Avrupa'ya doğrudan tesir edecek stratejik kararlar ile kuralların alıcısı ve uygulayıcısı olmaktır. Oysa, örneğin Almanya için, stratejik özerklik yalnızca Avrupalı ortakları ile gerçekleştirilebilecek bir durumdur. Bu da her şeyden önce bu yöndeki bir kararın alınabilmesi için ortaklar arasında bu kavramın net olarak tarifinin yapılması ve bu yönde mutabık kalınmasını gerektirmektedir.

Stratejik özerklik kavramı sadece savunma konularını değil, dış ve güvenlik politikası konularını da içermekte bu bağlamda AB Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası eylemlerinin tamamını kapsamaktadır. Özerklik ona yakın bir başka kavram olan güce benzer şekilde, ilişkiseldir ve özerklik başkalarıyla ilişki içinde oldukça gerçekleşir (Lippert vd., 2019: 5). Stratejik özerklik bir hedef olabilir, ancak kendi başına bir amaç değildir. Onu benimsemiş olan tarafın kendi değerlerini ve çıkarlarını koruyabilmesi ve geliştirebilmesine araçlık eder. Politik olarak mutlak bir durum değil aşamalı olarak gerçekleşen bir süreçtir. Ne otarşi veya kendi kendine yeterlilik, ne de izolasyon ya da ittifakların reddi demek olan özerklikte aktör ya da aktörler kendi önceliklerine göre hangi aktörlerle ortaklık ya da ittifak arayışında olacağına kendisi karar verebilmektedirler. Nitekim yaygın görüş zaten birbirine bağımlı bir dünyada otarşinin mümkün olmadığı, değerlerin ve çıkarların savunulması ve de geliştirilebilmesi için ortaklar ve ortaklıkların vazgeçilmez olduğudur (Lippert vd., 2019: 6).

Stratejik özerklik kavramı Avrupa entegrasyon sürecinin başından itibaren gündeme gelmişse de, tartışmanın asıl itici gücü ABD'de Trump dönemi ve bu dönemle beraber liberal dünya düzeninde oluşmaya başlayan boşluk ve bozulma olmuştur. Bunun yanı sıra Rusya'nın saldırgan tutumu, Rusya'nın 2014 yılında Kırım ilhakı ile Rusya'nın artık liberal dünya düzenini tanımadığı gerçeği de bu tartışmaları tetiklemiş, nihayetinde artık hareket alanını küresel sahaya taşımış olan Çin'in artan etkisi de stratejik özerklik kavramını yeniden gündeme taşımıştır. O nedenle bu kavramın yalnızca bir tür ABD karşıtlığı olarak Transatlantik ilişkiler üzerinden okunması yanlış olacaktır. Onun yerine kurumsal, normatif ve bölgesel boyutlu karmaşık bir arka plan söz konusudur. Çünkü uluslararası düzeni zorlayan yalnız ABD veya Rusya olmadığı gibi, kendilerini uluslararası düzenin temsilcisi addeden ve demokratik kimlikleri ile öne çıkan aktörler de zaman zaman uluslararası örgütler, uluslararası sözleşmeler ya da uluslararası rejimleri çığneyerek veya onları yok sayarak uluslararası düzeni ortadan kaldırmakta, en azından onu yıpratarak zarar verebilmektedirler (Lippert vd., 2019: 6). Bu şekilde güç kullanımının yasaklanması, işkence yasağı ya da kimyasal silahların kullanımı yasağı, iklim ısınması, çevre ve enerji politikasına ilişkin uluslararası norm ve prensipler de giderek tartışma konusu olmaktadır.

Günümüzde Rusya örneğinin de gösterdiği gibi tek tek aktörler, 1945 sonrasında oluşturulan ve ülkelerin egemenlik yetkilerine dayalı toprak bütünlüğünü şiddete dayalı olarak değiştirmek hakkını kendilerinde bulmuşlardır (Meister, 2022: 4). AB ve üyesi ülkeler bu nedenle dahili ve harici olarak da bir baskı altındadırlar. AB'nin normatif, politik ve kurumsal yapısının dışarıdan gelecek krizler, popülist ve milliyetçi hareketler karşısında yeterli direnç gösteremeyecek durumda oluşu onu dahili bir baskı altında bırakmaktadır. Buna karşılık farklı normatif düşüncelere ve çıkarlara sahip rakip aktörlerin (ABD, Çin, Rusya) zayıf normatif bir yapıya sahip olan AB'nin bu zaafını kullanıp üye ülkeler arasında kendi politikaları lehlerinde bir uçurum oluşturma çabası da AB'nin dahili bir tehdit altında olmasına neden olmaktadır (Lippert vd., 2019: 8). AB ise günümüze dek büyük güçlerin uluslararası kuralları yok sayışı ile sarsılan küresel düzenin yeniden şekillendirilmesinde yetersiz kalmıştır. Bu bağlamda AB üyelerinin kendi aralarında yaşadıkları fikir ayrılıkları bir şekilde adeta küresel güçlerce arzulanan, mevcut bağımlılık ilişkisinin devamını sağlayacak bir araç olarak görülmüştür.

Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus da stratejik özerklik ihtiyacı ve becerisinin politika alanına ve düzenleyici çerçeveye göre değişiklik arz ettiğidir. Örneğin söz konusu olan ticaret politikası alanı olduğunda AB önceliklerini ve çıkarlarını savunmak konusunda son derece başarılı olmuştur. Benzer şekilde dijitalleşme ve verilerin korunmasında da AB uluslararası tesir gücüne sahip bir aktör olmuştur. Buna karşılık Trump Yönetimi ile yaşanan sıkıntılar, örneğin İnan ile Nükleer Antlaşma yapılması konusunda ABD ile karşı karşıya gelmesi, AB'nin kendi güvenlik ve düzenleyici politikalarını diğerinin politik ve ekonomik baskıları karşısında savunmasının ne denli zor olduğunu göstermiştir. Bu gerçek de Avrupa'nın stratejik özerkliği ne derecede ve hangi alanda geliştirmesi gerektiği konusunda ona fikir vermiştir. Aynı zamanda da stratejik özerkliği geliştirmenin AB'nin savunduğu değerler ve çıkarlarının devamı için ne denli önemli olduğunu da ona (Lippert vd., 2019: 12). Bununla beraber eleştirel analizler, stratejik özerklik arayışının Avrupa siyasetinde kaçınılmaz bir takım çelişki ve çatışmaları da getireceğini de göstermiştir. Uzun vadede Avrupa'nın başta ABD olmak üzere büyük güçlerin politikasını karakterize eden uluslararası kural ve düzenlemelerin bağlayıcılığından uzaklaşmak, daha fazla öz kontrol veya egemenlik kazanmak iradesi tarafları bu nedenle karşı karşıya getirebilmektedir. AB üyesi ülkeler daha fazla stratejik özerklik arayışlarında bu gerçek ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu gerçeğin dikkate alınmaması halinde ise Avrupa uluslararası düzende kendi rolünün etkin hale gelmesini isterken aksine hem düzenin daha aşınmasına sebep olacak hem de Avrupa'nın küresel pazarlık gücü zayıflayacaktır. Bu nedenle stratejik özerkliğin kendi başına bir amaç olarak değil, Avrupa'nın savunduğu değer ve çıkarlarını korumanın bir aracı olarak tanımlanması çok önemlidir. Bu aynı zamanda liberal, ancak kurallara dayalı, açık ve kapsayıcı bir uluslararası düzenin korunması ve geliştirilmesi için de bir zorunluluktur.

3. Stratejik Özerklik ve Avrupa Entegrasyonu

Stratejik özerklik kavramı son zamanlarda AB belgelerinde giderek daha sık yer almaktadır. Örneğin AB'nin 2016 tarihli Küresel Strateji Belgesinde yer bulan bu kavram özellikle Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının geliştirilip güçlendirilmesi ile eşdeğer kullanılmış, bu bağlamda sıklıkla Ortak Dış ve Güvenlik Politikası çerçevesinde gündeme gelmiştir. Ancak geniş kapsamlı olarak stratejik özerklik daha ziyade Avrupa ve Avrupalıların dış politik meselelerdeki rolü ve dış politikadaki ağırlıklarını sorgulamaktadır. Esasında bu yöndeki sorular çok uzun bir geçmişe dayanmakta olup kökleri AET-Avrupa Ekonomik Topluluğunun kuruluşu dönemine dek uzamaktadır. Nitekim Batı Avrupalı ulusların iki kutuplu dönem boyu geliştirdikleri kendi kaderlerini kendi ellerine almak ve birilerine bağımlı olmamak iradesi, kendi kararlarını almak arzusu bu yönde önemli bir itici güç olmuştur.

Fransızların nazarında İngiltere ve ABD işbirliği, özellikle de 1938 yılında Neville Chamberlain'ın attığı yanlış adım onları bu tarihten sonra müttefik olarak sayısız ve de gereksiz çatışma ve savaşa sürüklemiş, Avrupa bunun sonucunda büyük bir bedel ödemek durumunda kalmıştır (Buruma, 2021: 2). Bu nedenle bu olumsuz tecrübelerin etkisi ve bunların bir daha tekrar etmemesi düşüncesi ile hareket eden Fransız Devlet ve Hükümet Başkanları, II. Dünya Savaşından sonra, Avrupa'nın geleceği için güçlü bir stratejik özerklik talep etmişlerdir. Fransa'ya göre Avrupa kendi askeri gücünü oluşturmak ve ABD'ye olan bağımlılığını asgari düzeye indirmek durumundadır. Bu nedenle Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kuruluşunu izleyen dönemde Avrupa Savunma Topluluğu (AST) ve Avrupa Politik Topluluğu (APT) düşünceleri gündeme gelmiş, Avrupa bu şekilde kendi ayakları üzerinde durmak isteğini açıkça ortaya koymuştur. Ancak bu girişimlerin başarısızlığı AET ülkelerinin güvenlik ve savunma politikalarını NATO çatısı altına taşımak durumunda bırakmıştır. Bu şekilde AB'nin Atlantik İttifaka olan bağlılığı ve bağımlılığı giderek daha da artmıştır. Buna rağmen NATO'nun sağladığı bu güvenlik şemsiyesinin altında Avrupa zamanla kendi dış ve güvenlik politik beceri ve kaynaklarını geliştirmiş, özellikle de Fransa bu gelişmeleri ABD'ye karşı daha fazla bağımsız olabilmenin araçları olarak okumuştur. Avrupa'nın bu yönde ortaya koyduğu irade ve aşama aşma kat ettiği başarılı adımlar ise onun üç önemli pazarlık alanında elini güçlendirmiştir. Bunlardan birincisi 1960'lı yıllar ile geliştirilen Ortak Ticaret Politikası, ikincisi, temeli 1970'li yıllarda atılıp geliştirilen Avrupa Politik İşbirliği/Ortak Dış ve Güvenlik Politikası/Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası, üçüncüsü de ile 1980'li yıllar ile temelleri atılan Ekonomik ve Parasal Birlik düşüncesinin ürünü olan ortak para birimi Euro olmuştur. AB'nin bağımsız bir uluslararası aktöre dönüşmesine imkan sunan bu çok yönlü gelişimin bir sonucu olarak, Avrupa Savunma Topluluğu/Avrupa Politik Topluluğu

düşüncesine dayanan yüksek derecede konsolidasyon ve hatta egemenlik devrinin gerçekleşeceği bir siyasi topluluk ya da birliğin (ister federal ister hükümetler arası olsun) oluşturulması gerektiği yönündeki temel fikirler de zamanla yok olmuştur (Lippert vd., 2019: 16). Bu arada İngiltere ve ABD arasında geçmişten beri var olan güçlü iş birliği de her zaman Fransa için endişe konusu olmuş/olmaya devam etmiştir. Nitekim Fransa için Charles de Gaulle'den beri İngiltere, ABD'nin Avrupa'daki Truva atı olmuş ve Avrupa'nın Atlantik'in öte yanına bağımlı oluşuna hizmet etmiştir.

İngiltere'nin 1973 yılında AT (Avrupa Topluluğu) üyesi oluşu, Soğuk Savaş sonrasında Merkezi ve Doğu Avrupa (MDA) ülkelerinin 2004/2007 de AB üyesi oluşları ile AB içinde ABD yanlısı görüş daha da güçlenmiştir. Bu şekilde ABD'ye rağmen özerk olmak ya da NATO'ya rağmen bir Avrupa gücü oluşturma düşüncesi de her defasında etkisini kaybetmiştir. Ancak 2003 Irak krizi Avrupa bütünleşmesi sürecinde Avrupalılar arasında ABD'ye yönelik farklı bakışın ne denli derinleştiğini göstermiştir. Özellikle doğu genişlemesi sonrasında yeni üye ülkelerin ABD dış politikasına yakın bir duruş ortaya koymaları, ABD liderliğindeki Irak savaşına destek olmak ya da olmamak iradesi zamanla eski ve yeni Avrupa şeklinde bir ayrıma neden olmuş, bu ayrım ise bir şekilde ABD taraftarı olmak ya da olmamak şekline dönüşmüştür. Almanya istisnai olarak 2003 Irak savaşında ABD'nin yanında yer almamış ve onun yerine Fransa ile dayanışma içinde olmuştur. Buna rağmen bunu izleyen sürede kabul edilen Avrupa Güvenlik Stratejisi (2003), aynı Küresel Stratejide olduğu gibi Avrupa'nın izlediği çok yönlü ve dengeli bir politik yaklaşımı da ortaya koymuştur. Her iki belgede de AB'nin ABD karşısında yer almaya zorlanmadığı, ancak Transatlantik ilişkilere rağmen Batı'nın bir tür ikinci sesi olarak uluslararası politikada artık kendi etkin rolünü oynayabileceği düşüncesi kabul görmüştür. Bu değişen rolün sonucu olarak da AB, hem daha bağımsız hareket edebilen hem de mevcut iş birliğini sürdüren aktör olmanın gereğini yerine getirmek için çaba sarf etmiştir.

Günümüzde AUKUS örneğinde olduğu gibi, İngiltere ve ABD arası yükselen iş birliği bu nedenle Fransa'da var olan kuşkuları daha da derinleştirmiş, unutulmuş görünen Avrupa'nın özerk olması gerektiği tartışmalarını yeniden Fransa ve dolayısıyla da Avrupa gündemine taşımıştır. ABD, İngiltere ve Avustralya'nın Çin'e karşı kurdukları söz konusu bu savunma ittifakı hem ABD'nin Çin politikasına hizmet etmiş, hem de Fransa'nın bir şekilde küresel politikada dışlanmasına neden olmuştur. Çin'in bölgede etkisini artırmasına her halükarda karşı olan ve bu bağlamda AUKUS vasıtası ile askeri gücünü sergilemek imkanı bulan ABD'nin, Fransa'ya hiç bilgi vermeden onu bu bölgede devre dışı bırakışı Paris'in mevcut kuşkularını artıran temel neden olmuştur. Avustralya'nın dizel motorlu denizaltılar tedarik etmek üzere Fransa ile yapılan uzun vadeli sözleşmeyi Anglo-Amerikan nükleer denizaltıları lehine bozmuş olması Fransa'nın öfkesini artırırken, ABD Başkanı Biden'in Macron'u geç bilgilendirmesi, üç AUKUS ülkesinin aralarındaki sözleşmeden Fransa'yı haberdar etmemesi, bu defa Avrupa'nın ABD karşısında daha özerk olması gerektiği yönündeki Fransız görüşünün alevlenmesine neden olmuştur. Çünkü AUKUS yalnızca bir deniz altı sözleşmesi olmayıp ABD'nin Çin'e karşı bölgede izlediği gücünü kırma politikasının bir ayağı olarak da görülmüştür. ABD Başkanı Biden bu maksatla sık sık müttefiklerinin kendilerine destek vermeleri talebinde bulunmuş, ancak ne Japonya ne Avrupa, Çin ile olan ticari ilişkilerini tehlikeye atmak ve de potansiyel bir çatışma içinde yer almak niyetinde olmadıklarını göstermişlerdir. Nitekim AB Yüksek Temsilci Josep Borrell, Çin'in gücünü sınırlamak konusunda üzerine düşeni yapacaklarını, Tayvan ile bir ticaret anlaşması imzalamanın yolu aranacağını, buna rağmen Çin ile de iş yapmaya da devam edeceklerini ifade etmiştir (Buruma, 2021: 3). Avrupa yanlısı olarak bilinen Le Monde gazetesi bile bu tutumu bir "omurgasızlık" olarak nitelendirirken (Buruma, 2021: 3) Fransa'yı küresel politikada devre dışı bırakan ve bunu İngiltere'nin de rızasını alarak gerçekleştiren ABD, Avrupa içinde zaten mevcut olan uçurumu (ABD yanlısı veya karşıtı olma) daha da derinleştirmiştir. Ancak bu gelişmelerin en büyük sonucu Fransa'nın 1944 yılından beri taşıdığı kuşku ya da Charles de Gaulle'un ifadesi ile "*les Anglo-Saxons*" şeklindeki önyargı ve güvensizliği yani Avrupalıların, ABD ve İngiltere'ye güvenmemeleri gerektiği yönündeki görüşü yükseltilmiş olmasıdır (Buruma, 2021: 2). Denilebilir ki bu ve benzeri kaygılar ile onların etrafında yükselen tartışmalar da günümüzde Fransa'da Avrupa'nın stratejik olarak özerk olması gerektiği yönündeki görüşlerin neden daha çok destek bulduğunu açıklamaktadır.

4. Stratejik Özerklik Avrupa İçin Gerekli Midir?

1990'lı yıllardan itibaren ABD'nin Avrupa'nın savunma bütünleşmesine ilişkin tutumunu belirleyen iki anahtar gelişme olmuştur. Bunlardan ilki 1998 yılında Fransız Devlet Başkanı Jacques

Chirac ve İngiltere Başbakanı Tony Blair'in St. Malo Deklarasyonunu imzalamalarıdır. Bu belgede AB'nin güvenilir bir askeri kapasite ile desteklenen pazarlık gücü yüksek özerk bir aktöre dönüşmesi hedeflenmektedir (Woyke, 2010: 244). ABD bu gelişmeden pek hoşnut kalmamış ve kısa bir süre sonra ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright NATO kuruluşunun 50. yıl Zirvesinde NATO'nun etkisin azaltılması, küçülmesi ve İttifak içinde ayrımcılık olamayacağını ifade etmiştir (Thompson, 2019: 3). Bu konuşma da esasında AB'nin özerk olmak arzusunun sonu olarak da okunmuş, çünkü ABD desteği olmadan bu iradenin eyleme dökülmesinin mümkün olmadığı anlaşılmıştır (Bundesregierung, 12.07.2023). Bu yönde ikinci anahtar gelişme ise, AB'nin 2017 yılı Aralık ayında Daimi Yapısal Savunma İşbirliği Anlaşmasını (The Permanent Structured Cooperation-PESCO) hayata geçirmesi olmuştur. Bu şekilde AB üyesi ülkelere sağlık hizmetlerinin koordinasyonu, askeri hareketliliği artırmak ya da denizlerin güvenliğine ilişkin projelerde daha etkin ve iş birliği içinde çalışmak imkanı sunulmuştur. Bu gelişme de Washington'un hızlı tepkisini beraberinde getirmiş, Trump Yönetimi PESCO'nun AB üyesi ülkeleri NATO etkinlikleri ve hassasiyetlerinden uzaklaştıracak bir işlev görmesini, ayrıca PESCO'nun AB güvenliğine ilişkin konularda hamilik vazifesine bürünmesini arzulamadıklarını açıklamıştır (Meister, 2022: 3). Başka bir ifade ile ABD Yönetimi Avrupa'nın kendisi için sürekli bir askeri silah pazarı olmaya devam edeceğini teyit ve garanti etmek istemiştir. ABD'nin Afganistan'dan çekilişi Transatlantik ilişkilerde yeni soruları beraberinde getirmiş Avrupalı ortaklar için beklenmedik ve adeta onları yok sayan bir gelişme olmuştur. Bunu izleyen yukarıda kısaca özetlenen AUKUS fiyaskosu ve ABD'nin Fransa'yı devre dışı bırakmak çabası ilişkileri iyice sorgulanır hale getirmiştir. Özetle AB cephesinde gelişmeler, artık koşulların savunma alanında daha fazla sorumluluk alıp kendi ayakları üzerinde durması gerektiği görüşünü olgunlaştırmıştır. Yaygın görüş Avrupa'nın savunma konusunda atacağı adımların NATO ile iş birliği içinde atılması gerektiği yönünde olmuştur. Örneğin Centerfor American Progress uzmanlarından Max Bergmann, James Lamond ve Siena Cicarelli'ye göre bunun aksi bir durum düşünülemez. Zira bu gelişme Avrupa'nın askeri kapasitesinde bir yükseliş değil onun yerine mevcut uçurumların derinleşip diplomasinin kaybı olacaktır (Fiott, 2022: 2). Avrupa'nın savunma kapasitesinin NATO'nun yapılarını gereksiz ve önemsiz kılacak seviyeye yükseltmek onlara göre gerçekleştirilebilmesi mümkün olmayan bir hayaldir. Onun yerine taraflar NATO ve AB arasında sıkı iş birliğini teşvik edip artırmak durumundadırlar (Fiott, 2022: 3).

Avrupa Konseyi Başkanı Charles Michel ise Eylül 2020'de yaptığı bir açıklamada, Avrupa'nın stratejik özerkliğinin yalnız sözlerden ibaret olmadığını, söz konusu olanın Avrupa'nın bu yeni yüzyıl için belirlediği hedefleri gerçekleştirebilmesine olanak sağlayacak bir proje de olduğunu ifade etmiştir. Esasında AB Konsey Başkanının burada kastettiği hedefler ise Covid-Krizi ile mücadele, Yeşil Mutabakat ve de Avrupa Dijital Gündemi gibi projeleri hayata geçirmek olmuştur (Lau, 2021: 4). Buradan yola çıkılacak olursa stratejik özerklik yukarıda da ifade edildiği gibi geniş boyutlu olarak AB'ye birtakım meselelerin üstesinden gelmek ve hedefleri somut olarak ortaya koyabilmek imkanı sunacak bir araç olarak görülmüştür. Bu ve benzeri gelişmeler de Avrupa bütünleşmesi sürecinde stratejik özerklik tartışmalarının canlılığını koruduğunu göstermektedir. AB Dışişleri ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi Josep Borrell'e göre ise öncelikle önemli olan, Stratejik Özerklik ile neyin kastedildiği, bunun Avrupa ve Avrupalılara nasıl bir katkı sağlayacağını netleştirilmesi hususudur. Çünkü, stratejik özerklik neden önemlidir? Avrupa'nın buna gereksinimi var mıdır? şeklinde ve benzeri sorular etrafında dönen tartışmalar beraberinde pek çok yanlış anlama/algılamayı da getirmiştir. Kimi kesime stratejik özerklik Trump sonrası Biden dönemi ile Avrupa'nın kenara bırakılması gereken bir ilisyonun ibarettir. Diğer bir kesim ise bunu bir politik zorunluluk olarak görmektedir. AB Yüksek Temsilci Josep Borrell'in de içinde yer aldığı bir üçüncü taraf ise bu ikisi arasında bir sentez yapmakta ve eski teorik tartışmaları kenara bırakıp artık bu kavramı somut içerikler ile doldurmak gerektiğini savunmaktadır (European Union External Action, 12.06. 2023).

Stratejik Özerklik Kavramı uzun yıllar savunma sanayi ile ilişkilendirilmiş ve uzun yıllar daha ziyade Savunma ve Güvenlik politikasına ilişkin konular ile ilgili olarak kullanılmıştır. Mevcut bu sınırlama da taraflar arasında var olan bu algı farkının temel nedenlerinden biri olmuştur. Buna bağlı olarak da tartışma iki taraf arasında gerçekleşmiştir. Bu taraflardan birincisini bu kavramı uzun yıllar boyu ABD karşısında yeniden siyasi hareket serbestisi kazanmak aracı olarak görenler oluşturmuştur. İkincisini ise ABD'nin hızlı bir şekilde Avrupa'dan geri çekilmesi ve ABD'nin bu şekilde Avrupa'ya verdiği desteği çekmesinden endişe duyanlar oluşturmuştur. Oysa günümüzde stratejik özerklik artık savunma ve güvenlik politikasının dışında, özellikle COVID-19 pandemisi ile beraber, ekonomiden

teknolojiye dek geniş bir düzlemi kapsar hale gelmiştir. Buna rağmen stratejik özerklik artık ekonomi ve teknolojik açıdan değerlendirilirken yine de güvenlik paketi onun ağırlık noktasını oluşturmaktadır. Bu durum da her defasında bu kavram ile NATO sözcüğünün de anılması ve de NATO- Avrupa ilişkileri ne olacak sorusunu yan yana getirmektedir. Başka bir ifade ile pek çok kesim için NATO ve stratejik özerklik birbirine zıt/karşıt yan yana gelmeyecek iki olgu olarak görülmüş, bu da Avrupa geleceği tartışmaların başka bir boyut kazandırmıştır.

Avrupa Konseyi stratejik özerklik kavramını ilk defa, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının daha donanımlı hale getirmek suretiyle AB'nin daha etkili bir ortak olabilmesi hedefine ilişkin olarak, Kasım 2013 yılında Savunma sanayi bağlamında kullanmıştır. Mayıs 2015 yılında ise AB Konseyi aynı kavramı dış politik başlıklara ilişkin olarak kullanmış, yine yukarıda da değinildiği üzere kavram AB'nin 2016 Küresel Stratejisi Belgesinde "Mümkün olduğu oranda stratejik özerklik" şeklinde geliştirilmiştir. Kavramın en fazla olgunluğa eriştiği gelişme ise Kasım 2016 Avrupa Konsey sonuç bildirisi olmuştur. Bildiride "...Gerekli olduğu zaman ve yerde bağımsız hareket etme yeteneğine sahip olmak ve mümkün olduğunca ortaklarla birlikte hareket etme kabiliyetine bulunmak..." ifadesine yer verilmiştir (European Union Exertnal Action, 12.06.2023). Stratejik özerklik kavramına bu çerçevede AB Konseyinin 2016, 2017, 2018, 2019, 2020 tarihli toplantılarında ve yine Ekim 2020'de Avrupa Konseyince atıfta bulunulmuş, aynı şekilde stratejik özerklik ifadesi Daimi Yapılandırılmış İşbirliği ve Avrupa Savunma Fonu düzenlemesinde de yer almıştır. AB Yüksek Temsilcisi Josep Borrell'a göre stratejik özerklik neden gerekli sorusunun cevaplarını farklı faktörlerde bulmak mümkündür:

Bunlardan birinci faktör, Avrupa'nın dünya refahında düşen ağırlığıdır. Bundan otuz yıl önce dünya refahının dörtte biri Avrupa'ya karşılık gelirken bunun gelecek yirmi yılda ancak %11'e düşeceği ön görülmektedir. Bu da AB'nin Çin ve ABD'nin gerisinde Hindistan ile aynı seviyede olması anlamına gelmektedir. Çin dünyanın lider gücü olmak mücadelesini sürdürürken onu Hindistan takip edecektir. Avrupa birlikte pazarlık etmeyecek olursa ileride etkisiz kalacaktır. O nedenle stratejik özerklik politik açıdan ayakta kalmak meselesidir. Avrupa'nın geleneksel ittifakları hala esas önemini sürdürmektedir ancak bunlar yeterli değildir. Güç dengesizlikleri daraldıkça, dünyada karşılıklı bağımlı artacaktır. Avrupa da dahil olmak üzere tüm güçler de daha fazla karşılıklı bağımlı olmak eğiliminde olacaktır. Bu kaçınılmaz bir gerçektir. İkinci bir faktör ise, Avrupa'nın artan ekonomik ve enerji bağımlılığıdır. Özellikle Ukrayna savaşı bir kere daha enerji politikasının ne denli büyük bir baskı aracı olarak kullanılabileceğini göstermiştir. Avrupa başta LNG olmak üzere alternatif kaynak kullanımına yönelmek durumunda kalmıştır. AB ticarete belli bir stratejik özerkliğe kavuşmuş olsa da finans ve yatırım alanlarında beklenen seviyeye ulaşamamıştır. Uluslararası ticarete Çin önemli bir ortaktır. AB'nin Çin ile ilişkilerinin devamı önemlidir ancak ABD bağımlılığı kadar Çin bağımlılığı da gelecek için tehdit olarak görülmektedir. Üçüncü olarak COVID-19 krizi, Avrupa'nın karşılıklı bağımlılığının ve savunmasızlığının temel asimetrisini ortaya çıkarmıştır. Bilim, teknoloji, ticaret, veri ve yatırım uluslararası siyasetin kaynakları ve araçları haline gelmiştir.

Görüldüğü üzere bu gerçekler güvenlik ve savunma alanı dışında da Avrupa'nın pazarlık gücü ve hareket kabiliyetini geliştirmek durumunda olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Covid-19 salgını bir sağlık sorununun aynı zamanda jeopolitik bir meseleye dönüşebileceğini de göstermiştir. O nedenle Avrupa Hammadde İttifakı bu alanda stratejik özerklik için atılan önemli bir adım olmuştur. Bu şekilde Şirketler, meslek odaları ve hükümetler arasındaki ortaklıklar, yurt dışında güvenilir tedarikçiler aranmasına yol açarken yerli üretimi artırmaya ve geri dönüşümü teşvik etmeye yardımcı olarak 30 kritik emtiaya erişimi güvence altına alınmıştır. Stratejik özerklikle ilgili bir diğer konu da verilerin korunmasıdır. Genel Veri Koruma Yönetmeliğinin (GDPR) kabulü ile bu konuda bir ileri adım atılmıştır. Bunların dışında bir diğer sorun ise küresel siyasette ilginin giderek Avrupa dışına kaymış olması olmuştur. Özellikle ABD dış politikasında Avrupa artık öncelikli yerini kaybetmiş odak giderek Pasifik'e kaymıştır. Bunun temelleri ise daha Trump öncesinde Obama döneminde atılmıştır. 2013'te son zırhlı ABD tankının Almanya'dan çekilişi bu nedenle bir dönemin sonu olarak okunmuştur (Weisenborn, 2015: 2). Ancak liberal dünya düzeninin sonu olarak da okunan Ukrayna Savaşı Avrupa güvenliği için ABD'nin ne denli önemli olduğunu bir kere daha göstermiş, ABD tekrar zırhlı tugayı Avrupa'ya göndermek kararı almak durumunda olmuştur. Buna rağmen başta Fransa olmak üzere bir takım AB üyeleri arasında, ABD'nin Avrupa'da bu ve benzeri girişimleri daha ziyade kendi güvenliği ve çıkarları ölçüsünde dikkate aldığı kuşkusunu varlığını korumaya devam etmiştir. Bu yöndeki

tartışmalara etki eden bir diğer husus ise günümüzde Avrupa'nın çevresi ve komşuluk bölgesinde yaşanan çatışma veya gerilimlerdir. Avrupa, ABD'nin öncelikli olarak görmediği yakın çevresinde yer alan örneğin Sahel Bölgesi, Libya ve Doğu Akdeniz'de yaşanan gerginliklerde kendisini adeta yalnız bırakılmış hissetmektedir. Polonyalı bir akademisyenin ifadesi ile "ABD artık Afrika ve Orta Doğu'da büyük ölçekli askeri operasyonlara girmek niyetinde değildir ve Avrupa'nın komşuluk bölgesindeki kriz ve çatışmaları Avrupa'ya bırakmak niyetindedir." (Lippert & Perthes, 2020: 32). Buna ek olarak Avrupa kendisini Dağlık Karabağ, Libya ve Suriye örneklerinde olduğu gibi bir takım bölgesel meselelerde dışlanmış hissetmektedir. Josep Borrell'in ifadesi ile bölgesel sorunlarda giderek bir Astanalaşma söz konusu olup, sorunların çözümünde Türkiye ve Rusya anahtar rolü oynarken Avrupa'nın rolü ise gerilemektedir." (European Union External Action, 12.06. 2023). Yukarıda yer verdiğimiz bu faktörler bile tek başına Avrupa'nın özerk olması ve egemenliğini genişletmesi gerektiği yönündeki tartışmaların arkasında yer alan temel kaygılar hakkında bize fikir vermektedir. Bu görüşü savunan kesimin temel hedefi AB'nin hareket kabiliyetini ve pazarlık gücünü artırmak suretiyle onun uluslararası politikada artık daha a daha yetkin ve pazarlık gücü artmış bir aktör olması için çaba sarf etmektedir. Başka bir ifade ile AB'nin artık başkalarının gölgesinde onların kurduğu oyunda yer almak yerine oyun kuran bir aktör olmasını arzu etmektedirler.

5. İki Lider Aktör Fransa ve Almanya'nın Tutumu

Avrupa'nın stratejik olarak özerk ya da egemen olması gerektiği yönündeki tartışmaların bir özelliği de, AB'nin iki lider ülkesi Fransa ve Almanya'yı zaman zaman karşı karşıya getirmesi olmuştur. Bu şekilde söz konusu tartışma bir tarafta AB'nin eski ve yeni üyeleri arasındaki mevcut fikir ayrılığını derinleştirmekle kalmamakta bunun ötesinde Avrupa bütünleşmesinin lokomotifini kabul edilen Berlin ve Paris arasında da fikir ayrılıklarına neden olmaktadır. Avrupa'nın daha egemen veya stratejik olarak özerk olması gerektiğini savunan ve bu kavramlara sık sık atıfta bulunan Fransa'nın bu yöndeki argümanları yukarıda da yer verildiği üzere özellikle II. Dünya Savaşı sonrası ABD-İngiltere ikilisine yönelik artan kuşkulara dayanmaktadır. Buna karşılık egemenlik kavramına daha ziyade devlet teorilerinin hukuki merceği ile yaklaşan Almanya için, Fransa Devlet Başkanı Macron'un özerklik kavramına yeniden atıfta bulunduğu meşhur 2017 tarihli Sorbonne konuşması ve burada dile getirdiği görüşler hazmedilmesi kolay olmayan bir düşünce olmuş, Berlin yönetimi bu görüşlere destek vermemiştir (Kaim & Kempin, 2020: 5).

Almanya ve Fransa Sorbonne konuşması sonrasında bu yönde bir mutabakat sağlamamış da olsalar, buna rağmen Avrupa'nın stratejik olarak özerk olması gerektiği görüşü özellikle Trump dönemi ve de BREXİT görüşmeleri ile canlanmış yeni bir ivme kazanmıştır. Belirtilmesi gereken bir husus Almanya'nın Fransa ile karşılaştırıldığında stratejik özerklik kavramına ilişkin daha temkinli bir yaklaşım ortaya koyduğudur. Almanya bu kavramı bir tür özgürleşme aracı ya da ABD'ye rağmen daha bağımsız hareket etme aracı olarak görmemektedir. Onun yerine bu kavram Almanya için Avrupa politikasında bir denge unsuru olarak görülmekte ve Berlin yönetimi özerklik tartışmalarını ABD ile Fransa ile ilişkileri çerçevesinde dikkate almaktadır (Kaim & Kempin, 2020: 6). Almanya her şeyden önce güvenlik ve savunma politikasına ilişkin konularda bu kavramı rakip değil tamamlayıcı bir unsur olarak görmekten yanadır. Bu kavram nedeniyle hiçbir şekilde NATO ve Transatlantik ilişkiler ile karşı karşıya gelmek, bunlara karşı özerk olmak taraftarı değildir. O yüzden de Almanya için stratejik özerklik ve bu yöndeki tartışmalar, kesin bir kopuş, ABD'den yana olmak ya da ABD'ye karşı olmak şeklinde ilişkilendirilmemiştir. Transatlantik ilişkilere yönelik farklı bir algı içinde olan Fransa ve Almanya için özerklik kavramı da bu nedenle hep muğlak kalmıştır. Stratejik özerkliğin iki aktör arasında yalnızca çok taraflı iş birliği çerçevesinde değil ikili ilişkiler bağlamında dikkate alınmış, bu konu 1963 tarihli Elysée Sözleşmesi ve 2019 tarihli Aachen Sözleşmesi önsözünde de yer almıştır. Ancak taraflar buna rağmen kavramın içeriğini tam olarak dolduramamış bu da bu kavramın siyasi olarak ivmesini her defasında yavaşlatmıştır.

Fransa Devlet Başkanı Emmanuel Macron'un Nisan 2023 Çin ziyaretinde, Tayvan'a ilişkin açıklamaları, Çin bütünlüğüne ilişkin kaygılar yaşadığı ve bunu anlayışla karşıladıklarını belirtmesi Macron'un Avrupa'nın resmi görüşünden uzaklaşıp adeta Çin'in tezine sahip çıktığı izlenimi yaratmıştır. Bu açıklama AB içi ortaklar ve ABD nezdinde büyük bir kızgınlık yaratmış, Macron kısa bir süre sonra bir açıklama yapmak ve buradaki yanlış anlamayı düzeltmek durumunda kalmıştır (Französische Botschaft, 21.06.2023) Buna bağlı olarak Hollanda ziyaretinde gerçekleştirdiği basın

açıklamasında Tayvan meselesi ve Hint Pasifiğine ilişkin Fransa pozisyonunun değişmediği, deniz ticaret yollarının güvenliğinden yana olduklarını belirtmiştir. Bu şekilde esasında Transatlantik İlişkiler ve İttifakın önemi ile bunun vazgeçilmezliğinin altını çizmek durumunda kalmıştır. Oysa Çin ziyareti ve buradaki açıklamaları bir kesime göre somut olarak Transatlantik İttifak karşıtlığı olarak okunmuştur. Bu nedenle Çin ziyaretinde, Avrupalıların stratejilerini oluştururken artık Avrupa'nın ve de ulusal çıkarları gerçekleştirilmenin öncelikli olduğunu ifade ettiği de (Avrupa'nın tamamını kapsamasa da) bu yöndeki iradeyi yani stratejik olarak özerk olmak arzusunu bir kere daha gündeme taşımıştır.

Çin'in küresel politikada etkisini hızla artırdığı ve stratejik olarak ABD için en önemli rakip olarak görüldüğü günümüzde Fransa'nın bu açıklaması özellikle Washington'da talihli bulunmamış, kızgınlık ötesi bir tepkiye sebep vermiştir. Üstelik bu açıklamanın Rusya'nın saldırgan tutumunun Avrupa'da giderek daha çok hissedildiği, Avrupalıların ABD desteği olmadan tek başına bir angajman sergileyemeyeceği bir dönemde gerçekleşmiş olması mevcut tepkileri daha da artırmıştır. ABD'nin ulusal çıkarları gereği Avrupa'yı gerekirse yalnız bırakabileceği endişesinin bir süre için bir tarafa bırakıldığı bu dönemde Fransa'nın bu açıklaması ABD dış politikasına destek veren ve de Transatlantik ilişkileri Rusya tehlikesine karşı bir garanti olarak gören aynı zamanda yeni Avrupa'yı temsil eden Baltık ülkeleri ile Polonya ve Çekya gibi doğu Avrupalı ülkeler kadar Almanya'nın da sert tepkisini çekmiştir.

Oysa kimi görüşe göre Macron'un buradaki asıl gayesi AB üyesi ülkeler ve AB ile ortakları arasında bir uçurum açmak değildir. Aksine Fransa Devlet başkanının asıl amacı Avrupa'nın artık kendi yolunu çizip bu yolda ilerlemesidir. Diğer bir ifadeyle Avrupa'nın artık ABD'nin çizdiği stratejileri kör takip etmek yerine, ulusal çıkarlarına odaklı kendi stratejilerini geliştirip bunun gereğini yerine getirmesidir. Bu nedenle Macron 2017 yılı Sorbonne konuşmasından beri bu hedefin hiçbir şekilde Transatlantik ilişkilerde bir çatışmaya sebep verecek şekilde yürütülmemesi gerektiğinin de altını çizmektedir. Bundan öte hedefin Transatlantik ilişkilere zarar vermek değildir. Esas amaç Avrupa'nın çıkarlarının belirlenmesi, bu çıkarlar ABD ile örtüşmediği durum ve zamanlarda da bunların savunulmaya devam edilmesi bunlardan taviz verilmemesidir (Pestel, 2022: 2).

Buna rağmen Macron'un bu yöndeki görüşleri AB içinde çok da taraftar bulamamıştır. Bu yöndeki tartışmalar Fransa'nın AB içindeki güvenilirliğini sarsmış, en çok da zaten çok tartışmalı olan stratejik özerklik anlayışına olumsuz tesir etmiştir. Gesine Weber, Macron'un AB üyesi büyük bir çoğunlukta karşılık bulamayan bu stratejisini şu cümleler ile özetlemektedir: "Fransa transatlantik temelde inşa edilmiş bir züccaciye dükkanında yavaş yavaş bağımsız bir Avrupa stratejisi oluşturabilmek için tepinen radikal Avrupalı bir fil görünümünü sergilemektedir" (Weber, 2023: 5). Ancak yine Gesine Weber'a göre Macron'un izlediği yöntemin en anlamlı tarafı ise bu şekilde Avrupalı ortakları, Avrupa stratejisi ile jeopolitiğine ilişkin konularda açık açık düşünmeye davet etmiş olmasıdır (Weber, 2023: 5).

ABD ve Avrupa'nın çıkarlarının her alanda örtüşmediği gerçeği de esasında Avrupa'nın artık özerk olması gerektiği görüşünü bu nedenle canlı tutmaktadır. Özellikle Çin ile ilişkiler düşünüldüğünde ABD, Çin ile rekabet ederken Avrupa çıkarlarını yok sayan bir tutum sergilemektedir. Made in America teknolojiler için vergi indirimini öngören ancak Avrupa teknolojisi menşeli benzer ürünler için dezavantaj oluşturan ABD'nin Enflasyonu Düşürme Yasası (Inflation Reduction Act) veya Avrupalı işletmeleri de olumsuz etkileyen sınır ötesi yaptırımlar bu yönde ileri sürülen örnekler olmuştur (Kesh, 2021: 125). Avrupa'nın aynı zamanda güvenlik politikasına ilişkin çıkarları da AB ile her zaman örtüşmemektedir. Özellikle Akdeniz bölgesinde, ABD için öncelikli olarak görülmeyen ancak Avrupa için son derece önem arz eden birtakım kaygılar mevcuttur. Güney ve doğu Akdeniz ülkelerinin siyasi reform gereksinimleri, yasadışı göç hareketleri, bölgedeki ekonomik istikrarsızlık bunun başında gelmektedir. Avrupa Komşuluk Politikası her ne kadar 1995 Barcelona Süreci kapsamında hayata geçirilen reformlara yeni bir ivme katmışsa da bölgesel çatışmalar ve artan radikal hareketler bölge istikrarına ve dolayısıyla Avrupa güvenliğine gölge düşürmektedir. Akdeniz bölgesi aynı zamanda giderek artan ve derinleşen ekonomik sıkıntılar ile karşı karşıya olup bu durum sosyal ve bölgesel uçurumları derinleştirmektedir. Bu nedenle Akdeniz bölgesinde ekonomik, güvenlik ve kültürel politik alanda daha etkin ve etkili iş birliği sağlanabilmesi AB çıkarları için önem arz etmektedir. Barcelona Süreci ile başlatılan bu girişimleri geleceğe taşımak Akdeniz bölgesi geleceği kadar Avrupa geleceği için anlam taşımaktadır. Bu iş birliğini Orta Doğu ve Arap yarımadasında geliştirmek de yine AB çıkarları

kapsamındadır. Açıkçası bu örnekler yukarıda yer verdiğimiz Josep Borell'in dikkat çektiği hususlara atıfta bulunmakta ve Avrupa'nın neden özerk olması gerektiği sorusuna bir kere daha yanıt sunmaktadır.

AB'nin iki lider gücü Almanya ve Fransa arasında her ne kadar zaman zaman derin fikir ayrılıkları olsa da her ikisi de Avrupa'nın stratejik olarak ABD'den bağımsız olmasını istemektedirler. Burada temel fark ise tarafların farklı bir algı içinde oluşu ve farklı yöntemler sınımlarıdır. Almanya eski Savunma Bakan Annegret Kramp Karrenbauer, Magazin Politico'ya yaptığı bir açıklamada, Avrupa'nın stratejik özerkliği düşüncesini bir ilizyon olarak değerlendirmiş, Macron ise Le Grand Continent 'e yaptığı açıklamada ise bu görüşün tarihin yanlış yorumlanmasından kaynaklandığını ileri sürmüştür (Eder & Gehrke, 2021: 2). Almanya Savunma Bakanı'na göre hem Almanya hem de Avrupa'nın en önemli müttefiki ABD'dir. ABD'nin nükleer ve konvansiyonel yetenekleri olmadan, Almanya ve Avrupa'nın kendilerini korumaları mümkün değildir. Bu nedenle de Avrupa bu somut gerçeklerden sonuç çıkarmak zorundadır. Oysa bu tartışmanın ortaya çıkışından kısa süre önce Donald Trump ile iş birliği yapmanın imkansızlığı düşüncesi Berlin ve Paris'i yakınlaştırmış, iki taraf Avrupa'nın uzun vadede ABD'ye daha fazla bağımlı olmaması, ABD'ye güvenmemesi gerektiği, kendi gücüne ve geleceğine odaklanması gerektiği görüşünde mutabık kalmışlardır. Bu şekilde Almanya ve Fransa güvenlik ve savunma politikası alanında bir tür dayanışma ortaya koyarken aynı zamanda Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasına da yeni bir ivme kazandırmışlardır (Eder & Gehrke, 2021: 2). İki ülkenin birlikte geliştirip, tedarik etmek istediği iddialı askeri yetenekler, örneğin FCAS savaş uçağı ve MGCS savaş tankı, AB'nin güvenlik ve savunma alanında küresel olarak aktif bir aktör olmasına yardımcı olacak birer araç olarak sunulmuştur. Benzer şekilde bu konu ikili ilişkilere de yansımış 2019 tarihli Aachen Sözleşmesinde de iki taraf Avrupa'nın bağımsız hareket etme yeterliliğine katkı sunmayı taahhüt etmişlerdir (Franke, 2021: 2).

ABD Başkanı Trump'un seçimleri kaybetmesini izleyen dönemde ise Avrupa'nın pazarlık gücünün geliştirilmesi ve stratejik özerkliğe kavuşturulması düşüncesine ilişkin Almanya ve Fransa arası mutabakat giderek bozulmuş, iki taraf farklı yöntemler savunmuştur. Fransa AB üyesi ortaklarının askeri yeteneklerinin geliştirilmesi gerektiği düşüncesini yalnızca Avrupa'nın pazarlık gücünü artıracak bir etken olarak okumamıştır. Bu aynı zamanda Fransız askeri kuvvetlerinin yükünü hafifletecek bir olgu olarak da görülmüştür. Zira Fransa 2015 Paris saldırısından beri uluslararası teröre karşı hem ülke içinde hem de Sahel Bölgesi (Sahel Zone/ Ortadoğu) yurt dışında kararlı bir mücadele sürdürmüştür. Bu nedenle Paris bu bağlamda özellikle Avrupalı ortaklarının desteğini beklemiştir (Fiott, 2022: 4). Buna karşılık Berlin ise AB üyesi ülkelerin askeri gücünün yükseltilmesi ve bu şekilde askeri yetkinliğini artırılması gerektiği görüşünü her şeyden önce ABD'nin, Transatlantik güvenlik ilişkisinde var olduğunu ileri sürdüğü orantısız yük paylaşımına ilişkin eleştiriyi yatıştırarak aracı olarak görmüştür. Bu nedenle de burada hakim paradigma "Atlantikçi Kalabilmek İçin Daha Fazla Avrupalı Olmak" şeklinde özetlenebilir (Bergmann, 2022: 4). Almanya, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasını öncelikli olarak AB üyesi ülkeleri arası dayanışmayı güçlendirecek ve entegrasyon sürecine yeni bir ivme katacak politik bir proje olarak değerlendirmiştir. Somut operasyon senaryoları Almanya'daki tartışmalarda belirsiz kalmış ve Avrupa komşuluk bölgelerindeki kriz yönetimine de yeterince odaklanılmamıştır. Ancak en önemlisi Almanya'nın (Trump Dönemindeki belirsizliklere rağmen) AB'yi gerek ulusal gerekse İttifak'a yönelik bir tehdit karşısında hiçbir zaman alternatif bir güvenlik yapısı olarak görmemiş olmasıdır. Bu nedenle de Fransa Devlet Başkanının Şubat 2020'de Fransız nükleer cephaneliğini ortak bir Avrupa savunma stratejisine entegre etmek ve Avrupalı ortakları Fransız askeri tatbikatlarına dahil etmek şeklindeki düşüncesi Berlin'de dikkate alınmamış, adeta duyulmazdan gelmiştir (Thumann, 2020: 3).

Kramp Karrenbauer ve Macron arasındaki tartışma gösterdiği üzere, Almanya ve Fransa için söz konusu stratejik özerklik olduğunda bu kavram Avrupa yoluna ABD ile beraber mi yoksa ABD'den bağımsız olarak mı devam etmeli tartışmasına dönüşmüştür. Macron'un daha çok özerklik talep ederken Kramp Karrenbauer ise ABD'ye giderek daha çok yaklaşmalı tezine sahip çıkmıştır. Claudia Major'a göre stratejik özerklik ile AB'nin küresel politikada artan rolü nedir sorusu kulağa hoş gelen ancak içi boş ve pratikte gerçekleştirilebilmesi zor olan bir konuya dönüşmüştür (Major & Ondarza, 2022: 36). Hatta kavram birleştirici olmaktan ziyade ayrıştırıcı etki yapmış, egemenlik veya özerklik sözcüğüne atıfta bulunanlar Avrupalı, bunun aksini savunanlar ise Trans-Atlantikçi olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Oysa bugüne dek her ikisinin bir arada olması mümkün olduğu gibi, aynı anda ikisi de

olabilmek için bir engel yoktur ve birbirinden hiç ayrı düşünülmemiştir (Major & Ondarza, 2022: 39). Yine Major'a göre bu ikilemin ve çatışmanın ortadan kalkması her şeyden önce Avrupa'nın geleceği ve de onun pazarlık yetkinliğini artırabilmesi için bir zorunluluktur. Burada sorulması gereken asıl soru ise: "Avrupa'nın yetkinliği, politik, askeri veya ekonomik önceliklerini belirleyip savunabilmesine nasıl tesir edecektir? olmalıdır (Major & Ondarza, 2022: 41). Avrupa'nın en büyük eksiği her iki tarafın tam bir politik program ortaya koyamamış olmasıdır. Taraflar kendini ister Avrupalı ister Atlantikçi olarak betimlesin önemli olan Avrupa'nın tüm alanlarda çok daha yetkin olması gerektiğidir. Şayet Avrupa'nın oyuncu değil oyun kuran olması arzulanıyorsa o zaman dijital, ekonomik, teknolojik ve askeri tüm alanlarda kurgu ve pazarlık kozlarına ihtiyacı vardır. Söz konusu bu araç ve yöntemler teknolojik inovasyondan transit yollarının ve deniz ticaret yollarının güvenliğinin sağlanması, olası bir saldırıda düşmanı alkoymak ve de kritik alt yapı yatırımlarının kontrolüne dek çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Ancak Avrupa'nın kendi içinde düştüğü ikilem ve farklı öncelikler uzun süre bu kavrama odaklanılmasına gölge düşürmüştür. Buna karşılık Rusya'nın 2014 yılında Kırım'ı işgali ile somutlaşan ve artık Avrupa için bir tehdide dönüşen saldırgan tutumu AB-NATO yaklaşması ile beraber ABD ile yaklaşmayı da beraberinde getirmiştir. Çünkü AB özellikle Rusya'nın 24 Şubat 2022 tarihli Ukrayna saldırısı sonrasında o güne dek izlediği pasif tutumunu terk etmiş daha etkin bir tutum sergilemeye başlamıştır. Bu bağlamda hem müttefiki ABD hem de tehdit olarak gördüğü Rusya'nın yöntemlerine daha yakın hareket etmeye başlamış, değerler odaklı ama giderek güç kullanımını da dikkate alan bir politika izler olmuştur. Ukrayna'ya silah sevkiyatına onay çıkması, savunma bütçesine ayrılan payın artırılması hatta askeri yöntemlerin ekonomik yaptırımlar ile yan yana anılması daha realist ve güç merkezli politikalara dönüşün de göstergesi olmuştur. AB bu şekilde de artık daha kararlı ve kendi ayakları üzerinde direnç göstermek iradesini de ortaya koymuştur.

6. Transatlantik İlişkiler ve Ukrayna Savaşı

Çalışma boyunca da ifade edildiği üzere, Avrupa'nın stratejik özerkliğini savunanlar AB'nin güvenlik politikası bağlamında ABD'ye olan bağımlılığın asgari düzeye indirilip, üçüncü taraflardan bağımsız olarak çıkar ve önceliklerini savunması gerektiğini, hatta bu tutumun Çin ve Rusya'ya karşı da uygulanması gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Lippert vd., 2019: 30). Ancak başta Polonya ve Baltık ülkeleri olmak üzere geleneksel Rusya tehdidini günümüzde de yaşayan ve ABD desteğini varlıklarının garantisi olarak gören merkezi ve doğu Avrupalı üyeler buna karşı çıkmışlardır. Bu ülkeler Avrupa'yı ABD'den uzaklaştıracak her adıma kuşku ile yaklaşmakta ve özellikle Fransa'nın ısrarla savunduğu stratejik özerkliği Avrupa ile ABD arası uçurumu derinleştirecek bir girişim olarak görmektedirler (Ondarza & Overhaus, 2022: 5). Bu şekilde stratejik özerklik AB içinde yeni bir kamplaşmanın da önünü açmıştır. Oysa taraflardan hiçbiri transatlantik ilişkileri temelden değiştirmek ve Avrupa güvenliğinde NATO dışında tamamen özerk bir Avrupa kuvvetinin geliştirilmesini savunmamaktadır. Aksine Temmuz 2016'da Varşova ve Temmuz 2018'de Brüksel Zirveleri ile Aralık 2019 Müttefik Londra Deklarasyonunun da ortaya koyduğu üzere, AB-NATO iş birliği "benzeri görülmemiş seviyelere" ulaşmış, bu iş birliği Ukrayna savaşı ile daha da pekişmiştir. Nitekim stratejik egemenliğin gereği AB ve NATO'yu karşı karşıya getirmek değil onun yerine iş birliğini koordine etmek ve artırmak olmuştur. Tarafların pazarlık gücünü artırmak ile kast ettikleri NATO'ya rağmen hareket etmek değil ortak bir güvenlik ve savunma politikasının gerektirdiği politik ve maddi gereksinimlerin en etkin şekilde karşılanması olmuştur. AB bu nedenle son dönemde AB üyesi olmayan devletlerin Avrupa iç pazarı ve Avrupa programlarına dahil edilmesi suretiyle bunların Avrupa ile yaklaşmasını da desteklemiştir. Ukrayna, Moldova, Gürcistan ve Batı Balkan ülkeleri ile bu bağlamda ilişkiler yeniden gözden geçirilmiş, bu ülkelere Avrupa ile bütünleşmek imkan sağlanmış, hem üçüncü taraflara karşı bir güvenlik garantisi sunulmuş, hem de çok tartışılan genişleme politikasına yeni bir boyut kazandırılmıştır (Fiott, 2022: 5).

Daha egemen bir Avrupa düşüncesine sahip çıkan taraf, Avrupa çıkarlarını belirlemek bunların gerektirdiği stratejileri oluşturmak ve nihayetinde pazarlık gücünü artıracak donanımı oluşturmak arayışının zaruri olduğuna da dikkat çekmektedir. Burada dikkat çekilen pazarlık gücünün artırılması ise hızlı ve bağlayıcı kararlar alınmasını sağlayan AB içi veya dışı kurumlar ile askeri, ekonomik, teknolojik ve politik pazarlık yetkisini artıracak kaynakları da gerektirmektedir. Bu nedenle PESCO-Avrupa Daimi Yapısal İşbirliği Antlaşmasına üçüncü tarafların dahil olması, Avrupa Savunma Fonunun oluşturulması bu yönde atılan önemli adımlar olmuştur. Buna ek olarak Avrupa, endüstriyel temelini

güçlendirecek Avrupa programını finanse etmeyi de başarmıştır. Benzer şekilde Almanya, Fransa ve İspanya'nın yer aldığı devletlerarası sanayi projeleri, Geleceğin Uçakları (SCAF) projesi de buna başka bir örnektir. Bu projelerin hepsi de Avrupa'nın Transatlantik iş birliğine zarar vermeden oluşturmaya gayret ettiği ve pragmatik olarak onu stratejik özerklik hedefine yaklaştıran örnekler olmuştur. Fransa'nın çok savunduğu Avrupa Savunma Fonu, Ukrayna'ya silah sevkiyatının gerçekleştirilmesini sağlayan Avrupa Barış Tesisi, Avrupa Yeşil Mutabakatı ya da Çip Antlaşması (Chips Act) ve Avrupa Kritik Hammaddeler Antlaşmasının (Critical Raw Materials Act) kabulü gibi endüstriyel inisiyatifler bu yönde öne çıkan örneklerdir. Yine Fransa Devlet Başkanı Macron'un yeniden gündeme getirdiği Avrupa Politik Topluluğu oluşturma düşüncesi, bu inisiyatifi 2022 yılında yeniden canlandırmak girişimi de Avrupa'nın kendisini yeniden kurgulamak istediğinin bir göstergesidir. Bu şekilde Avrupa politikası inşa edilirken artık çok daha etkin ve onu tasarlayan bir rol üstlenmek isteyen AB, üyeleri ile üye olmayan Avrupa ülkeleri ve de ön Asya coğrafyasında yer alan ülkeler ile iş birliğini geliştirmek, güvenlik ve istikrarın artırılmasını da amaçlamıştır. Avrupa Savunma Politikasına yeni bir anlayış kazandırmak çabasının bir çıktısı da AB'nin 24. ve 25. Mart 2022 tarihlerinde kabul ettiği yeni Stratejik Pusuladır (Santopinto, 2022: 2). Avrupa savunma politikasına ivme kazandırmak ve de Avrupa'nın bu alandaki pazarlık gücü artırmak amaçlı elli sayfalık bu belge esasında yeni bir güvenlik anlayışının inşasına işaret etmekte ve daha egemen bir Avrupa düşüncesine hizmet etmektedir.

Bu gelişmeler Ukrayna savaşını izleyen dönemde stratejik egemenlik düşüncesinin yeni bir anlam kazandığı ve Avrupa gündeminde daha çok yer aldığı göstermiştir. Denilebilir ki nasıl ki AB yurttaşları, Corona-19 Pandemisinde ulusal devletler kadar AB'nin de kamu sağlığına ilişkin sorumluluk ve önlemler almasını beklemişlerse, Rusya'nın Ukrayna saldırısı sonrasında AB'nin benzer şekilde üyesi ülkeler ve onların yurttaşlarının güvenliğini garanti etmesi de beklenmiştir (Ondarza & Overhaus, 2022: 3). ABD'ye karşılık özerk ya da egemen olmak düşüncesinin yükseldiği Donald Trump dönemi ile Putin'in Ukrayna'ya gerçekleştirdiği 2022 yılı saldırısına dek geçen sürede PESCO-AB Daimi Yapısal İşbirliği Anlaşması ve Avrupa Savunma Fonunun oluşturulması suretiyle kurumsal adımlar atılmışsa da bunlar askeri pazarlık gücünü artırmak için yetersiz kalmıştır. Yine AB üyesi devletlerin savunma harcamalarında artış olmuş olsa da GSMH'nin %2 sini savunmaya ayırmak hedefine o döneme dek ulaşamamıştır. Daha çok zorlayıcı ekonomik önlemlere karşı koruyucu inisiyatifler, teknolojik esneklik ve AB haricinde Avrupa'nın ekonomik gücünü artıran projelere (Global Gateway) odaklanılmıştır. Ancak Putin'in Ukrayna savaşı ve bunu izleyen dönemde bu hedef gerçekleşmiş bu şekilde artık stratejik egemenlik yönünde önemli bir adım atılabilmektedir (Giessmann, 2022: 33).

Ukrayna savaşının kısa ve uzun vadeli sonuçları, Avrupa politikasının gelecekte hangi öncelikleri ortaya koyacağı sorusunu da getirmiştir. Stratejik egemenlik yalnızca savunma boyutunu değil dış ve güvenlik politikasında pazarlık alanının tamamını da kapsamaktadır. Ancak savunma boyutu gelecekte giderek öne çıkacaktır. Askeri yeterliliğin geliştirilmesi, artan savunma harcamalarının koordine edilmesi, nükleer caydırıcılığın korunması da bu bağlamda ABD ile ittifakın devamını gerektirecektir (Ondarza & Overhaus, 2022: 4). Bunun yanı sıra stratejik egemenlik AB ve üyesi devletlerin kendi güvenliklerini sağlayacak şekilde pazarlık gücünün artırılması gereken tüm politik alanları kapsamaktadır. Bu nedenle Rusya'nın Ukrayna saldırısı sonrasında askeri alanının dışında üç başlık AB'nin stratejik egemenliği açısından anlam kazanmıştır (Ondarza & Overhaus, 2022: 5). Bunlardan birincisi, özerk bir ticaret politikasıdır. AB yalnız ekonomik yaptırımlar devreye sokmamış aynı zamanda üçüncü taraflar ile de ticari ilişkilerini geliştirmek suretiyle Rusya bağımlılığını kırabilmek için çaba sarf etmiştir. İkinci başlık, Euro'nun uluslararası rolü ve bu şekilde finans politikasındaki egemenliktir. ABD ve İngiltere ile birlikte AB Rusya ve Rus Merkez Bankasına karşı finansal eylemler gerçekleştirmiştir. Üçüncü başlık ise Avrupa'nın enerji ithalatı ve diğer stratejik kaynaklara bağımlılığının azaltılmasıdır. Geçmiş yıllar ABD ve Çin gibi aktörlerin güç politikası ile enerji kaynakları üzerindeki rekabetlerinin ya da tedarik zinciri kurulurken tek bir devlete bağlı kalmanın Avrupa için ne büyük zafiyet olduğunu göstermiştir. Bu aynı zamanda Avrupa'nın değerlerini temsil etmeyen otoriter rejimlere bağımlılığı da getirmiştir. Bir tarafta artan güvenlik endişesi öte tarafta küresel ısınma ve iklim politikaları Avrupa'nın kısa ve uzun vadede Rusya'dan kömür, petrol ve doğal gaz ithalatının düşürülmesi ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmesi gerektiği daha çok tartışılmıştır. Burada amaç Rusya bağımlılığını kırmak isterken aynı zamanda başka otoriter rejimler ile yeni bağımlılıkların oluşmasına engellemek olmuştur. Almanya'nın on aylık (194 gün) rekor bir sürede tamamlayıp Aralık 2022 de faaliyete geçirdiği ilk LNG terminali bu yönde bir cevap niteliğindedir.

Almanya artık Rusya'nın gazı bir tür baskı aracı olarak kullanmasına izin vermeyeceğini göstermiştir. Almanya'nın Wilhelmshaven'dan sonra Kuzey Denizi ve Baltık Denizi kıyılarında yer alan Lubmin ve Brunsbüttel kentlerinde yeni LNG terminalleri inşa etmek girişimi de Rusya'ya taviz vermemek, mevcut bağımlılığı kırmak politikasının uzantısı olmuştur. Ancak Ulrike Guerot Hauke Fritz'e göre burada sorulması gereken Almanya'nın bu yöndeki kararlılığının yeni bağımlılık ilişkilerini beraberinde getirip getirmeyeceği sorusu olmalıdır. Çünkü Rusya'dan kaçış giderek Almanya ve Avrupa'yı daha çok ABD'ye yakınlaştırmıştır (Guérot & Ritz, 2022: 129). Hatta Almanya körfez ülkelerine yaklaşırken buradaki hukuku dışı ve demokrasi dışı uygulamalara kör bir gözle bakmıştır.

Ukrayna saldırısı esnasında Avrupa'nın güvenlik politikasının dönüşümünü de beraberinde getirmiştir. "Birlikte güçlüyüz ve pazarlık gücümüzü birlikte artırabiliriz" şeklinde özetlenebilecek bu görüş AB ve ortaklarını savunma politikasında yeni arayışlara sevk etmiştir (Lippert vd., 2019: 30). Alman Şansölye Olaf Scholz'un Dönüm Noktası olarak betimlediği Ukrayna saldırısı savunma anlayışının yeniden kurgulanması gerektiğini de göstermiştir (Major & Mölling, 2023: 22). Almanya'nın liderliğinde oluşturulan European Sky Shield girişimi ise bu yönde öne çıkan bir örnektir. Söz konusu inisiyatife Almanya ile birlikte AB üyesi on üç ülke² ve İngiltere destek vermiş bu şekilde önemli bir güvenlik boşluğunun önüne geçilmeye çalışılmıştır (Hartmann, 2022: 8). Dönüm noktasının bir diğer öne çıkan adımı ise Almanya'nın Federal Orduya 100 milyar Euro'luk özel bütçe ayırması ve savunma harcamalarında yıllık %2 hedefini benimsemesi olmuştur. Almanya'nın bu kararı bir şekilde diğer ortak ülkeleri de harekete geçirmiş bu düşünceye destek verenlerin artan sayısı ile adeta bir "Yüzde İki Kulübü" oluşmuştur. ABD'nin başından beri ısrar ettiği bu tutum ise NATO-AB işbirliğini daha da geliştirmiştir. Ukrayna savaşı Alman dış politikasındaki kemikleşmiş bir kararın kırılmasını da beraberinde getirmiş Almanya çatışma bölgelerine silah sevkiyatı yapmamak prensibini ilk defa terk etmiştir. Almanya bu çerçevede Ukrayna'ya silah ve teçhizat yardımında bulunmuş IRIS-T uçak savar sistemi, Obüs 2000 ve Leopard tankı bu askeri yardımlar içinde yer almıştır (Getmanchuk, 2023: 5). Almanya bir tarafta silah sevkiyatı öte tarafta sayısı 2024 yılında 1.139.689 kişiye ulaşan Ukrayna'lı göçmeni (Mediendienst-integration.de, 25.02.2024) kabul etmek suretiyle Ukrayna'ya doğrudan destek vermiştir. Buna ek olarak Slovakya'da Ukrayna sınırına yakın Kosice kentinde kurulan bakım onarım merkezine de destek vermektedir (Bundes Verteidigungs Ministerium, 12.09.2023). Avrupa güvenliğinin NATO ile işbirliğine bağlı olduğu prensibine sahip çıkan Almanya'nın bu bağlamda NATO'nun Doğu ve Kuzeydoğu kanadının güçlendirilmesi düşüncesine tam destek vermektedir. Bu şekilde de kendisini o güne dek bölgenin güvenlik kaygılarını yeterince dikkate almamakla eleştirmiş olan Baltık ülkeleri ve Polonya'nın da yeniden güvenini kazanacak adımlar atmaktadır. Almanya'nın bu yönde öne çıkan adımı ise Ukrayna savaşı ile beraber Litvanya ile geliştirdiği askeri işbirliği olmuştur (Lang, 2023: 4). Almanya 2017 yılından beri bölgede bulunan NATO'nun güçlendirilmiş çok uluslu birliklerinin komutanlığını üstlendiği gibi Litvanya Geliştirilmiş İleri Mevcudiyet çok uluslu muharip birliklerinde asker bulundurmaktadır. Ayrıca başta zırhlı araç ve obüs satmak suretiyle Litvanya'ya askeri yapılanmasına destek vermektedir. Benzer şekilde özellikle Polonya'ya isabet eden füze sonrasında Varşova hükümetine hava savunma sisteminin güçlendirilmesi yönünde desteğini sunmuştur (Schöllhorn, 2023: 110). Almanya bu şekilde hem kendisine kuşku ile bakan ve o güne dek izlediği doğu politikasını fazlasıyla "Rusya yanlısı" olmakla eleştirdiği bölge ülkelerinin güvenini kazanmak imkanı bulmaktadır. Almanya bu şekilde "Rusya'ya karşı birlikte güçlüyüz" prensibine sahip çıkarken güvenliklerini NATO'da gören bu nedenle de stratejik özerkliği NATO'dan uzaklaşmak olarak okuyan bölge ülkelerine bu endişelerinin yersiz olduğunu da göstermektedir.

Askeri güvenliğin yanında stratejik egemenliğin bir diğer boyutunu ise teknolojik ve dijital özerklik oluşturmaktadır. AB bu bağlamda teknolojik ve dijital egemenliğini ABD ve Çin'e karşı oluşturmak hedefini de belirlemiş ancak bu hedefler Rusya'nın Ukrayna saldırısı ile bir ölçüde geri planda kalmıştır (Rühlig, 2022: 21). Bu arayışlar da Avrupa'nın yalnız Rusya'dan değil Çin'den de bağımsız olması gerektiği görüşünün taraf bulduğu ve bunun ne ölçüde gerçekleştirilebileceğinin tartışıldığını göstermektedir. Rusya ve Çin arasında ilişkilerin gelişebileceği olasılığı bu tartışmayı daha da artırmış, ancak Avrupa nezdinde Çin'in önemi de artmıştır. Çünkü Avrupa'nın Rusya'ya karşı yaptırımları ancak Çin'in bu yönde Rusya'ya destek vermemesi durumunda anlam kazanacaktır (Rühlig, 2022: 21). Çin'in Rus gazı ve petrolünü talep etmesi, Rusya'nın batıdan alamadığı donanım ve

² Belçika, Bulgaristan, Çekya, Estonya, Finlandiya, Hollanda, Letonya, Litvanya, Macaristan, Norveç, Romanya, Slovakya, Slovenya,

malzemelerin tedarikçisi olması durumunda bu gelişme Avrupa'da önemli dengeleri yıkabilecektir. Aynı zamanda Rusya bağımlılığını yıkmak kadar kısa ve uzun vadede yeni bağımlılık ilişkilerinin önünü açmamak da stratejik egemenliğin gereğidir. Son dönemde ABD ve Norveç dışında Mısır, Cezayir, Azerbaycan, Katar gibi Avrupa değerlerini yeterince temsil etmeyen aktörler ile enerji konusunda diyalog oluşturmak gayreti içinde olmuş, bunlara Rus gazını telafi edecek potansiyel tedarikçiler olarak yaklaşmıştır. Aynı zamanda artan petrol fiyatları batıyı yeniden Venezüella ve Suudi Arabistan'a yaklaştırmıştır. O yüzden stratejik enerji kaynaklarının tedarikinde bağımlılığı azaltmak düşüncesi Avrupa'nın insan hakları ve demokrasinin temel kaidelerini savunan bir reel politik geliştirmesini de gerektirmiştir.

7. Sonuç

Rusya'nın Ukrayna saldırısı ile stratejik egemenlik ya da Avrupa'nın stratejik özerkliği arayışları Avrupa güvenlik politikasının yeniden merkezine yerleşmiştir. Ancak Avrupa'yı bu konuda tartışmayı sevk eden asıl neden ABD'nin özellikle Trump döneminde izlediği güvenilemez dış politika olmuş, Avrupa'nın stratejik olarak özerk olması gerektiği fikri bu dönem ile olgunluğa erişmiştir. Çalışmada kısaca yer verildiği üzere stratejik özerklik düşüncesine karşı çıkanlar, bunun ABD'nin Avrupa'ya olan desteğini çekip ciddi bir güvenlik boşluğuna sebep olacağını savunmaktadırlar. Bu görüşün aksine sahip çıkanlar ise bu gelişmenin artık Avrupa'nın ciddiye alınan bir güvenlik aktörüne dönüşmesine katkı sağlayacağını ileri sürmektedir. Başka bir ifade ile transatlantik ilişki ve iş birliği "Baskın baba ve oğul" ilişkisinden çıkıp, artık eşit ortaklar arası bir ilişkiye dönüşecektir." Bu önemlidir çünkü Transatlantik ilişkiler yalnız karşılıklı rıza gösteren ve eşit ortaklar arasında geliştiği taktirde işlevsel hale gelebilir. Stratejik özerklik sağlanması bu nedenle bu dengenin kurulmasına da katkı sağlayabilecektir.

Bugüne dek Avrupalıları bu yöndeki tartışmaları eyleme dökmekten alı koyan temel neden ise devlet ve hükümet başkanlarının bu tartışmaları yeterince ciddiye almamış olmaları olmuştur. Zira bu yöndeki taleplerin, örneğin Avrupa savunma politikasına ilişkin kararlarda dikkate alınması, her şeyden önce ulus devletlerin gücünü törpüleyecek yeniden uluslaşma (re-nationalism) girişimlerini gölgeleyecektir. Son yıllarda AB üyeleri gerçekten de yurttaşlarını koruyan onların sorunlarını çözen güçlü ulus devlete atıfta bulunmuşlardır. Güçlü bir devlet düşüncesi özellikle uluslararası kargaşa ortamlarında örneğin jeopolitik istikrarsızlıktan iklim ısınması ve Covid-19 ile mücadeleye dek etkili bir unsur olarak sunulmuştur. Ancak tam da bu olumsuzluklar bir ulus devletin tek başına söz konusu bu riskleri kontrol edip yurttaşlarını tek başına koruyamayacağını göstermiştir. Bu gerçek de var olan bir görüşü yeniden güçlendirmektedir: Avrupalı devletler birbirine bağımlıdır. Üstelik sadece kendi aralarında değil Avrupa dışı aktörlere de bağımlıdır. Bu nedenle Avrupalılar stratejik özerklik veya egemenliğin gerektirdiği yapıyı ulus devletin ötesinde yalnızca AB sunabilmektedir. AB tam olarak egemen bir devlet konumuna yükselmemiş de olsa devlet politikalarının tüm alanlarında ortak egemenlik çıkarlarını savunabilme yeteneğine haiz yegane politik yapıdır (Ondarza & Overhaus, 2022, s. 3). Bu kavramlar da bu nedenle AB'nin derinleşmesi sürecinde de merkezi bir yer edinmiştir.

Buna rağmen AB kendi ortak dış politikası ve kayda değer askeri kuvvetlerine sahip olmadığı sürece stratejik özerklik yönündeki tartışmalar boş vaatleri geçmeyecektir. Avrupa gelecekte bu hedefe ancak İngiltere'nin desteği ve de Almanya'nın çok yüksek bir askeri katılımı ile ulaşabilir. Almanya'nın tarihi yükü ve de İngiltere'nin ABD ile olan sıkı bağı ise geçmişte buna engel olmuştur. Bu nedenle Avrupa'nın kolektif güvenliği ve de stratejik özerklik arzusunun yalnızca kağıt üzerinde kalmaması Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının geliştirilmesine bağlıdır (Giesmann, 2022: 33). Ayrıca stratejik özerklik yalnızca Fransa'nın vizyonu değil tüm Avrupa'nın ortak projesi olmalıdır. Çünkü Almanya'nın destek vermediği bir düşüncenin başarılı olarak hayata geçirilmesi mümkün değildir.

Çalışmada da yer verildiği üzere stratejik özerklik tartışması AB içinde var olan ayrışmayı artırmış bir tür kamplaşmaya sebep olmuştur. Ancak Ukrayna savaşı o güne dek olduğundan çok daha yüksek derecede bir AB-NATO yakınlaşmasını da beraberinde getirmiştir. NATO Avrupa güvenliği için hala vazgeçilmez konumunu korumaya devam ettirmekte bu durum da merkezi ve doğu Avrupalı üyelerin birtakım endişelerini gereksiz kılmakta ya da stratejik özerklik tartışmalarına kuşku ile yaklaşmamalarını gerektirmemektedir. Üstelik gelişmeler pekala hem Avrupalı hem Atlantikçi olabilmenin mümkün olduğunu göstermiştir.

Kaynakça

- Buruma, İ. (2021). Eine besonders dumme Beziehung, *Debatten Magazin*, 1-2.
- Bergmann, M. (2022). Europa allein zu Haus, *Internationale Politik-IPG*, 22(1), 4-8.
- Daniels von L., Kaim, M., Kempin, R., Lang, K.O., Overhaus, M., & Timm, J. (2020). Neu Start mit Präsident Biden, *SWP-Aktuel*, 92(1), 8-18.
- Eder, F., & Gehrke L. (2021). German defense minister warns Europeans: Don't deach from NATO, *Magazin Politico*, October, Nr: 21, 2-6.
- Bundes Verteidigungs Ministerium, European Sky Shield Die Initiative im Überblick, Erişim:12.09.2023, <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/european-sky-shield-die-initiative-im-ueberblick-511066#:~:text=Diese%20sind%20neben%20Deutschland%3A%20Belgien,sich%20sechs%20weitere%20Nationen%20angeschlossen>
- Bundes Regierung, Festakt in Berlin: 50. Jahre Marshall Plan, Erişim: 12.07.2023, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/bulletin/50-jahre-marshall-plan-4-festakt-in-bonn-rede-von-bundesminister-dr-kinkel-804622>
- Fiott, D. (2022). Der Weg zu einem Souveränen Europa, *Internationale Politik*, Erişim: 12.07.20023, <https://internationalepolitik.de/de/der-weg-zu-einem-souveraenen-europa>
- Flüchtlinge aus der Ukraine in Deutschland und Europa, Erişim: 25.02.2024, <https://mediendienst-integration.de/artikel/fluechtlinge-aus-der-ukraine-in-deutschland-und-europa.html>
- Franke, U. (2021). Europäische strategische Autonomie: Die Meinungsverschiedenheiten zwischen Deutschland und Frankreich überwinden?, Erişim: 21.06.2023, <https://www.comite-carnot.org/wp-content/uploads/2020/12/Europa%CC%88ische-strategische-Autonomie-VA.pdf>
- Getmanchuk, A. (2023). Partner im Krieg, Partner für Frieden. Das Deutschlandbild der in der Ukraine, *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 73(17), 04-15.
- Giessmann, H. J. (2022). Europas Gretchenfrage Nach dem Schock des russischen Angriffs auf die Ukraine sucht der Kontinent eine neue Friedensordnung, *Internationale Politik Spezial*, 5(1), 33-35.
- Guérot, U., & Ritz, H. (2022). *Endspiel Europa. Warum das Politische Projekt Gescheitert ist und Wie Wir Wieder Davon Träumen Können*, 3. Auflage, Frankfurt/Main: Westend Verlag.
- Hartmann, A. (2022). Strategischer Kompass am Ziel: EU wird bei Verteidigung handlungsfähiger, Erişim: 12.07.2023, <https://www.bmvg.de/aktuelles/strategischer-kompass-entwicklung-strategischer-grundlagen-278176>
- Kaim, M., & Kempin, R. (2020). Strategische Autonomie Europas: Das deutsch-französische Missverständnis, Erişim: 12.06.2023, <https://www.swp-berlin.org/publikation/strategische-autonomie-europas-das-deutsch-franzoesische-missverstaendnis>
- Kesh, S. (2021). *Kurs halten-Bis zum untergang Europas*, Berlin: Via Tolino Verlag.
- Lau, J. (2021). Strategische Autonomie, *Internationale Politik*, 8(1), 9-12.
- Lang, K. O. (2023). Deutschland Litauen von der Verteidigungs kooperation zur Sicherheitspartnerschaft, *SWP-Aktuell*, A-39, 1-8.
- Lippert, B., Ondarza, N., & Perthes, V. (2019). Die Strategische Autonomie Europas: Aktuere, Handlungsfelder, Zielkonflikte, *SWP Studie 2*, 1-49.
- Lippert, B., & Perthes, V. (2020). Strategische Rivalität zwischen USA und China, *SWP-Studie*, 20(1), 23-57.
- Major, C., & Ondarza, N. (2022). Zeitenwende auch für die Europäische Souveranität, *Aus Politik und Zeit Geschichte*, 72 (42), 31-46.

- Major, C., & Mölling, C. (2023). Neue Deutsche Sicherheitspolitik, *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 73(17), 22-27.
- Meister, S. (2021). Dem Kreml keine Blöße geben, *Internationale Politik*, 8(1), 31-39.
- Pestel, E. (2022) Fünf Jahre Sorbonne Rede. Was bleibt von Macrons ambitionen die EU neugründen, Erişim tarihi:21.06.2023, <https://www.freiheit.org/de/europaeische-union/5-jahre-sorbonne-rede-was-bleibt-von-macrons-ambitionen-die-eu-neu-zu-gruenden>
- Französische Botschaft, Rede von Staatspräsident Macron an der Sorbonne Universität, Erişim: 21.06.2023, https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/macron_sorbonne_europe_integral_cle4e8d46.pdf
- Rizzo, R. (2022). Die EU und die anderen. Washington an Brüssel: OK, *Internationale Politik*, 77(1), 14-16.
- Rühlig, T. (2022). Weniger abhängig von China, *Internationale Politik*, 77(1), 21-24.
- Santopinto, F. (2022). Strategischer Kompass Das EU Sicherheitspapier weckt Erwartungen die es nicht erfüllen kann, <https://www.ipg-journal.de/rubriken/aussen-und-sicherheitspolitik/artikel/richtungsbestimmung-5833/>, (Erişim 12.03.2023).
- Schöllhorn, M. (2023), Wer Europas militärische Souveränität will, braucht nationale Industriepolitik, *Internationale Politik* 3, 110-111.
- Thompson, J. (2019). Die Strategische Autonomie Europas und die USA, *CSS Analysen zur Sicherheitspolitik*, Nr: 248, 2-4.
- Thumann, M. (2020). Die EU muss ihre Position zu den USA neu Vermessen, Erişim: 12.07.2023, https://www.zeit.de/politik/ausland/2020-11/strategische-autonomie-europa-verteidigung-emmanuel-macron-annegret-kramp-karrenbauer?utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F,
- Vieth, A. (2022). European Sky Shield-die İniative im Überblick, Erişim:12.07.2023, <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/european-sky-shield-die-iniative-im-ueberblick-5511066>,
- Walkenhorst, P. (2021), Ein neuer Kalter Krieg, *Internationale Politik-İPG*, 13(1), 22-31.
- European Union Exertnal Action, Warum die Strategische Autonomie Europas wichtig ist, Erişim: 21.06.2023, https://www.eeas.europa.eu/eeas/warum-die-strategische-autonomie-europas-wichtig-ist_de
- Weber, G. (2023). Die Methode Macron, *Internationale Politik-İPG*, 13(1), 1-15.
- Weisenborn, M. (2015). US Stützpunkte. Mehr US Soldaten und Panzer in Europa, *Stuttgarter Zeitung*, 15.01.2015.
- Woyke, W. (2010). Die Aussenpolitik Frankreichs. Eine Einführung, Wiesbaden: Verlag für Sozial Wissenschaften.